

Erindringer i GPS'ens tid

I anledning af Thomas Bredsdorff's erindringer

Gør hvad du vil – men sig hvad det er¹

holberg.nu

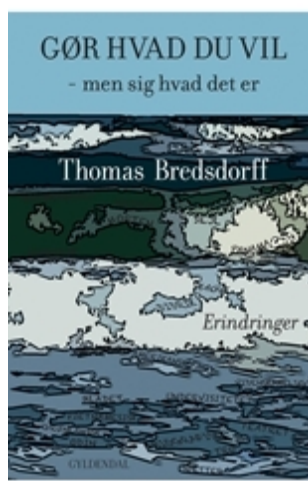
54/2014

Tekst: Bjørn Andersen

Version 1.8 – 10.03.2014²

Indhold

1.1 Erindringer er ikke hvad de har været.....	3
1.2 Erindringer er ikke barnemad.....	3
1.3 Hvem er læseren?.....	3
1.4 Men der er måske en særlig mulighed?.....	4
1.5 Bredsdorff og Holberg.....	4
1.6 Thomas i baronens seng?.....	4
1.7 Teatret. Barba's og Harris'.....	4
1.8 Erindringer er ikke hvad de har været, og det samme gælder virkeligheden.....	5
1.9 Fra HCØ til Dansk og Oxford.....	5
1.10 Så kom de dog, Thomas Bredsdorff's erindringer.....	5
1.11 Bredsdorff som lærer.....	5
1.12 Sherlock Holmes junior?.....	6
1.13 Billeskov's Digtekunst.....	6
1.14 Sproget, sprogvidenskaben, sandheden og nytten?.....	7
1.15 Paul Diderichsen.....	7
1.16 Nyttens er en meget besværlig størrelse.....	7
1.17 Undertiden havner man på en blind vej.....	8
1.18 Vietnamkrigen og dens betydning.....	8
2 Tillæg: Ebbe Spang-Hanssen om hukommelsens historik.....	10
3 Tillæg: Louis Hjelmslev om Vilhelm Thomsen.....	12
4 Henvvisninger og noter.....	14

1.1 Erindringer er ikke hvad de har været

I det mindste er der mange der nu om stunder bruger deres GPS til at huske hvor de var på deres motionstur; desuden giver GPS'en mulighed for at man kan få sat tider på de forskellige etaper, så at den agende - og *asende* - person kan konstatere om der er sket en *virkelig* fremgang, eller om det cirkulære forløb snarere har bestået i en træt trippen på stedet.

Der er dem der tager billeder undervejs med telefonen - og som i næste fase vil kombinere de forskelligartede erindringer i én integreret og permanent hukommelse. Og så er der dem der, fnisende eller ej, sender deres erindringsglimt videre til andre i samme livsfase eller på samme fix; om ikke andet, så virker det livsbekræftende når tingene gøres med et smil på læben.

For ikke så længe siden fandt man i Norfolk menneskelige fodspor fra før der ellers har været mennesker på de kanter, *so to speak*. Fodsporene var blevet synlige fordi denne vinters hårde vejr havde revet de overliggende lag væk. Desværre forsvandt fodsporene – af samme grund – i det næste stormvejr. Andre tegn fra dén tid – tegninger eller skriblerier – har man ikke fundet; og så vidt jeg véd, heller ikke DNA.

1.2 Erindringer er ikke barnemad

Skønt nogle af de bedste erindringer siges at være barndomserindringer, så *kan* børn ikke skrive sådanne. I det højeste - men det er vel også noget - kan de bidrage med vellignende tegninger af ting der er sket i selskab med deres forældre eller bedsteforældre - og *fortælle* om alt dét man kan se, hvis man ellers *kunne* se med barnets øjne.

Man kan – som erindringsforfatter – gøre som man vil. Og man må – som læser – gøre tilsvarende: Lægge til og trække fra, huske at det ikke er alle erindringer der er sket akkurat som skrevet står.

Thomas Bredsdorff's erindringer holder sig (så vidt jeg kan bedømme) på en smukt gulnet middelvej; er der nogen der hænges til tørre, er det især Thomas selv – og han kan tåle det.

Og måske Aage Henriksen ... idet han selv var god for snor og klemmer?³

1.3 Hvem er læseren?

Mange erindringer skrives for et udenbys publikum – i Holberg's tilfælde derfor på latin?

Eller de fortælles til nogle der – på det nærmeste - er ansat til at grine ad ens vittigheder? Amerikanske Norman Schwartzkopf sagde engang at det var sjovt så morsom *han* var blevet efter at han var blevet flerstjernet general.

Ser man på tingene som litteratur, så er de bedste erindringer måske dem der er skrevet godt igennem – fx. dem der åbenlyst er fiktion fra ende til anden – som *Hadrian's erindringer* der efter grundige historiske og litterære studier blev digtet af den fransk-belgiske forfatter Marguerite Yourcenar.⁴

Vil man have et biografisk detektivisk input eller et biografisk psykologisk, så er de bedste erindringer muligvis dem der slet ikke er beregnet på eksterne læsere, men som er skrevet som led i en personlig afklaringsproces?

1.4 Men der er måske en særlig mulighed?

Historien går - når det drejer sig om Thomas Bredsdorff - at så er der vitterlig en sådan, en *særlig* mulighed, et bredsdorffsk *tredje* standpunkt som hverken er dét som de fleste venstreorienterede eller de fleste højreorienterede kunne finde på at indtage, dvs. hvad enten vi taler i overført – politisk – forstand eller mere ligefremt om valget af sejlretning.

Når Bredsdorff omtaler sig selv som lystsejler på eliteniveau må det forstås med et smil på læben, og mon ikke der er flere lag i dén beskrivelse?

1.5 Bredsdorff og Holberg

Når Thomas Bredsdorff står hvor han står, står han hvor en Holberg kunne have stået, havde han levet i dag.

Thomas Bredsdorff har fundet eller genfundet den radikale Holberg, og selvfølgelig véd han godt at den radikale version ikke var den eneste, men at Holberg – for sådan var tiden – den ene dag kunne træde radikalt op ... ikke mindst når han plæderede for kønnenes ligeberettigelse ... og den anden kunne samarbejde med kongemagten, den enevældige kongemagt, ikke mindst i de senere år hvor det drejede sig om at revitalisere akademiet i Sorø. Sorø ikke som det nutidige almene gymnasium, men som en moderne universitetsskole for statens kommende, dvs. kongens kommende, embedsmænd.

Om Bredsdorff's læsning af den ironiske Holberg, se hans bog om ironi.⁵

1.6 Thomas i baronens seng?

Holberg selv har prøvet at forklare hvorfor han lod sig ophøje af Kongen til baron; om det lykkedes, om det var overbevisende, véd jeg ikke rigtig – men en vigtig *reel* grund var givetvis at en baron var skattefri - og at den gode Holberg derfor kunne gøre Akademiet endnu stærkere økonomisk sét ved at bevare formuen og ved selv at anvende den formålstjenligt.

Bredsdorff har – med et smil på læben – prøvet at forklare hvorfor han modtog majestæten's ridderkors, nemlig for at være sød over for dén der havde indstillet ham: Ove Nathan, dengang rektor for Københavns Universitet.

Så vidt jeg véd har Bredsdorff ikke fået skattefrihed ud af tildelingen eller dét der ligner. Men det er dog ikke kun Nathan ... og den kongelige majestæt ... der har villet præmiere Bredsdorff – og dét skal være ham vel undt. Senest har han opnået et æresdoktorat i Lund – samtidig med sin gode amerikanske kollega, Carol Clover ... og som, for mange år siden, en viss Billeskov Jansen.

1.7 Teatret. Barba's og Harris'

Thomas Bredsdorff har i mange år haft en særlig interesse i teatret, både i det holberg'ske teater og i Barba's kropsnære teater, og dét såvel som litteraturforsker og som avisskribent. Hans meget forskelligartede samarbejde med hhv. Preben Harris og Eugenio Barba har haft stor nytte i flere retninger, dét véd man fra det virkelige liv - og nu osse fra erindringerne.

Hvad Bredsdorff og Harris for nogle år siden fik ud af at skrælle Holberg's *Jeppe* helt ind til benet var fabelagtig godt - og et glimrende eksempel på at man med kunst på én gang kan fokusere, forenkle på en *god* måde - og perspektivere - og *samtidig* overlade det til tilskueren at opleve og tænke videre.⁶

Et teater uden publikum er ikke interessant, heller ikke en avis uden læsere. Og selv om jeg tror at Bredsdorff fra begyndelsen har haft sans for dét at skrive til andre, så er jeg overbevist om at hans synkrone arbejde som lærer, hans interesse for teatret og ikke mindst hans engagement for *Politiken* og dens læsere har hjulpet ham godt fremad hele vejen rundt.

1.8 Erindringer er ikke hvad de har været, og det samme gælder virkeligheden

Det er herligt at læse at den, i en bestemt forstand, indskrænkede Jeppe har været på tur landet rundt – desuden besøgt et par steder i det grønlandske hvor hundene fjertede så det kunne mærkes – og endelig været i Sankt Petersborg - hvor det lille teaterselskab kunne efterlade kulissen efter at have spillet for de russiske danskstuderende. Man kommer til at huske at den fjerde, men ikke så store Frederik og den kolossalt store Peter havde noget med hinanden at gøre – osse at Holberg har skrevet om samme Peter og dennes Catharina i sine *Heltehistorier*.

1.9 Fra HCØ til Dansk og Oxford

Thomas Bredsdorff sigtede først mod at studere naturvidenskab - matematik og fysik - og begyndte derfor at læse på HCØ i København, men det tog kun et par måneder - så sprang han over til dansk og engelsk.

Undervejs i studiet lykkedes det ham at få stipendium til Oxford hvorved han på *sin* måde kom til at gå i Holberg's fodspor – for Holberg havde været sammesteds, spillet fløjte og læst hvad han kunne overkomme på the Bodleian Library⁷.

Bredsdorff lærte unge og ældre englændere ... og andre engelsktalende ... at kende både fagligt og privat, fik etableret gode kontakter og fik så meget lyst og selvtillid at han på et senere tidspunkt kom videre til USA hvor han både fik studeret, set det store land og oplevet sprogforskeren Noam Chomsky, og meget mere end dét.

Thomas Bredsdorff opsøgte – nysgerrig som han var – manden og indså hurtigt at for Chomsky var lingvistisk forskning én ting, politisk praksis en anden, men at man i begge henseender måtte være redelig, grundig og klar til at slå for sit synspunkt. Og jo, Bredsdorff benyttede lejligheden til at knytte en kontakt mellem *Politiken* og Chomsky som har været nyttig for alle parter, ikke mindst for en nysgerrig dansk læser.

1.10 Så kom de dog, Thomas Bredsdorff's erindringer

Skulle de komme måtte det helst være nu; havde det været Holberg var de såmænd kommet for længst i to, tre eller fire udgaver for at promovere forfatteren hér og dér. Men de forrige tider er forbi; vi har andre forudsætninger og muligheder end dén gang under Enevælden hvor Danmark hang sammen med Norge og Hertugdømmerne - og hvor der endnu var noget at tabe *udad*.

Holberg kom godt ud, en stor del af hans formue stammede fra hans stalddørssalg af egne bøger. Men Bredsdorff er osse kommet godt ud, især inden for sit fag – og tilmed har han, modsat den gamle med parykken, haft et godt samarbejde med en stor radikal avis igennem mange år.

1.11 Bredsdorff som lærer

I årene før Studenteroprøret havde jeg en tid den unge Thomas Bredsdorff som lærer. Og Billeskov Jansen.

Billeskov har for en del år siden sagt at den *meget* unge Thomas havde sejlet på de varme lande som messedreng. Den efterhånden noget ældre Thomas har nu fortalt hele historien for os alle sammen – og viist at man *kunne* komme langt omkring hvis man var skoletræt og nysgerrig, men at man osse kunne rende ind i problemer der i visse kredse var aldeles unævnelige ... medmindre man hed Karen Blixen og var på mystisk jagt efter løver med store manker et sted ved Øresund nord for København.

Lærer Thomas er ikke den værste lærer jeg har haft, slet ikke – han var rimeligt seriøs og tydeligvis meget arbejdsom. Han kunne finde på at sige at det dunkelt skrevne ikke nødvendigvis var det klart tænkte; han kunne foreslå at man dannede læsegrupper - og han inviterede Jørgen Sonne ind for at fortælle om klar *digterisk* flertydighed.

Men selv om han fra tid til anden har syntes at tingene i dé år var besværlige – se erindringerne -

så bevarede han – eller udviklede han – sin nysgerrighed og sin evne til at tænke selv.

1.12 *Sherlock Holmes junior?*

Bredsdorff har læst detektivhistorier, men ikke flere end hans fag har gjort det nødvendigt; derimod har han i flere tilfælde selv forsøgt sig som litterær detektiv. Han er kommet *lidt* længere med gåden om Morten Nielsen, en ung digter der omkom under Besættelsen - efter hvad man sagde som følge af et vådeskud.

Og han er kommet *noget* længere med gåden om Sylvia Platt.

Især fordi han var nysgerrig og gjorde dét nærliggende at spørge nogen der kunne tænkes at *vide* noget - og som ikke havde interesse i at skjule sandheden. På den anden side fandt detektiven ud af at det kunne være klogt at være hurtig, at komme videre med efterforskningen *før* der blev snakket for meget indbyrdes.

Detektiviske sysler kan være en smule *farlige*, men på en lidt anden måde, for hvad er det man dybest sét har gang i? Er det litteraturen eller forfatterens liv (eller død) der er kommet i fokus?

I 1960'erne var det god tone blandt yngre forskere og studerende at holde sig til sagen og at holde sig fra alle mulige biografiske krumspring. En bog fra dé år var Johan Fjord Jensen's om *den ny kritik*, som satte denne nye kritik i forhold til traditionelle måder at se på litteratur - og som lagde op til at man på grundlag af filologisk skoling skabte en forening af tekstanalyse og behersket historisme, af synkroni og diakroni. Slagordet for denne bestræbelse kunne være *perspektivisme*.⁸

Ifølge Bredsdorff var det primære for en litteraturforsker, udgangspunktet, at få fat i *teksten* og at se teksten i forhold til andre tekster – dvs. at læse teksten *kontekstuel*t. Men undertiden – i *særlige* tilfælde – kunne det give mening at inddrage forfatterens personlige forhold.

1.13 *Billeskov's Digtekunst*

For nogle år siden holdt Billeskov Jansen en meget venlig festtale for Bredsdorff der ikke var uden humor eller ironi, for slet ikke at tale om selvironi: *Ingen, som har overværet din første øvelsesopgave, om en af Brorsons natursalmer, vil glemme, at elevforedraget løb af, som om hverken Billeskov Jansen eller Danmarks Digtekunst var til i verden*⁹

Bredsdorff minder i erindringerne om at Billeskov's store strukturprojekt – *Danmarks Digtekunst* – var kørt fast efter bind 3, og mener at hans styrke slet ikke lå i dette projekts idé, men i hans encyklopædiske viden.

Det er sikkert rigtigt sét. Jeg tænker særligt på dén måde Billeskov tacklede Holberg's *moraliske tanker* og *epistler* – som foregreb dét man nu om stunder gerne bruger en flok energiske og indsigtfulde forskere og nogle store computere til at klare. Men man kunne måske tilføje at hvor den billeskovske encyclopædi var åben i visse henseender, så snørede den sig stærkt af i andre.

Når man – omkring 1970 - talte med Billeskov om det ikke kunne være en god idé at indfange noget sociologi – evt. som noget valgfrit, så strittede han imod. Sociologi kunne være en vigtig metiér – sagde han - men en sådan burde man overlade til de professionelle; man skulle ikke udvande den danske filologi, og man skulle heller ikke skrue så meget ned for ældre dansk litteratur som tilfældet blev i de følgende år til fordel for nyere litteratur ... endda litteratur i *meget* bred forstand.

Det var ikke længere den litterære poetik der fyldte i landskabet, men kommunikation – og ikke alene kommunikation, men *massekommunikation*.

Det aller mest morsomme er at klassikeren Billeskov endte med at blive overordentlig venlig og imødekommende, for slet ikke at tale om populær. Det var i dé år at han blev udnævnt til årets cyklist.

Dog uden en moderne GPS.

1.14 **Sproget, sprogvidenskaben, sandheden og nytten?**

En anden der – tilsyneladende - kørte fast i den tidlige *Efterkrigstid* var sprogforskeren Louis Hjelmslev. Han ville det godt, han ville udvikle en ny sprogvidenskab – efter et paradigme der skulle give det gamle baghjul og dét så ganske uden doping.

Nogle få ting i Hjelmslev's projekt har Thomas Bredsdorff fundet kunne have blivende værdi ... dvs. afbalanceret, *med et gran salt* - og med en enkelt tilføjelse eller snarere en præcisering.

En videnskab må *først og fremmest* være i overensstemmelse med sig selv, den må ikke modsige sig selv – sagde Hjelmslev.

For det andet må den være udtømmende; der må ikke være relevante 'klodser' der ikke er dækket.

For det tredje må den være så enkelt og klart formuleret som muligt.

Bredsdorff's *tilføjelse* – som han er blevet inspireret af af filologen Jonna Louis-Jensen – er at videnskaben må være *sand* ... at den, jf. Karl Popper, har en sådan karakter at den kan verificeres eller falsificeres – og at den, selv sagt, ikke er falsificeret¹⁰.

Men hvad så med nytten?, kunne man spørge. Den falder udenfor når talen er om grundvidenskaberne, men er temmelig afgørende når talen er om anvendt videnskab og om ... detektivisk virksomhed.

Cui bono? spurgte Cicero. Hvem har gavn af ... *forbrydelsen*? Han tænkte dog hverken på robotters evne til at fange nullermænd eller for den sags skyld på videnskabelig forskning og slet ikke på litteraturforskning, kun på at finde den der havde begået en bestemt forbrydelse ... i det gamle Rom.

1.15 **Paul Diderichsen**

Der var engang en sprogforsker der – i en periode – var inspireret af Hjelmslev, men som sprang fra og gjorde noget andet. Paul Diderichsen. I *mange* år var han tilknyttet *Ordbog over Det Danske Sprog* og først relativt sent blev han professor. Bredsdorff fortæller om ham, både at han åbnede for noget nyt – dansk prosahistorie – og at han døde tidligt som følge af et hjertetilfælde.

Diderichsen udviklede en systematik, men den var af en anden art end Hjelmslev's – især fordi den havde fokus på det danske sprog (og på det danske sprogs historiske udvikling og spring). Én af de ting han arbejdede med var sætningsstrukturen – klargørelsen af hvilke led en hovedsætning og en ledsætning bestod af osv.

Dét har andre arbejdet videre med og omsat til pædagogik til gymnasiet og seminarierne; én af de mest legendariske og energiske har givetvis været Erik Hansen – som senest (og sammen med Lars Heltoft) har været på banen med en *Grammatik over det Danske Sprog*.¹¹

Erik Hansen er i øvrigt et glimrende eksempel på at der *kan* skabes forbindelse på tværs af dansk-faget, fx. har han genudgivet Ove Malling's *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere* fra 1777 der var en slags kulturel kánon – i tiden noget efter Holberg - der skulle være forbillede og rettesnor i flere henseender – og dermed et eksempel på at man osse déngang forsøgte at kombinere forskning, udvikling og nytte.¹²

1.16 **Nytten er en meget besværlig størrelse**

Engang, déngang i Ungdomsoprørets tid, talte man om at universiteterne skulle lave forskning for folket. Man skulle være bevidst om hvad man i virkeligheden gjorde på Universiteterne og hvad det skulle føre til. Det var i de år *nogen* brugte universitetets lokaler i Kejsergade til elektronisk udspionering af andre lande.

Det var ment som en kritik af noget af det man gjorde, ikke specielt i dansk-faget, og som en støtte til noget andet – der skulle pege i en mere positiv retning.

Men så nemt var det ikke. Og så nemt er det ikke.

Meget er blevet anderledes – siden 2' Verdenskrig, også siden Ungdomsoprøret.

Nogle af de steder man kiggede hen for at blive inspireret, er det krakeleret eller braset sammen. Og frem for alt er der (osse her i landet) opstået en større konsensus om at følge markedsøkonomiske spilleregler og at fremme de principper der ligger bag et vestligt demokrati som vores.¹³

Antallet af landmænd og arbejdere er faldet, antallet af funktionærer er steget; der tales om at vejokantsbyerne bør nedlægges – at vi bør samle os i større enheder.

Engang flyttede Jeppe – eller osse var det Jeppe's bror? - ud på den bare mark, så blev han slagteriarbejder, så blev han politiker med ret og pligt til at bruge sin iPad og til at *være på* ... hele tiden ... mhp. at opnå stordriftsfordele.

Alle skal kunne håndtere mange og nye informationer – både som brugere og som producenter. Både i arbejdssituationen og privat. Og man skal – som ung og dét er muligvis ikke så svært, men osse som midaldrende og gammel – være *omstillingsparat* og *flytbar*.¹⁴

Alt dét véd vi udmærket. Osse at riget fattes penge og at der må prioriteres *alle* vegne ... på en optimal måde.¹⁵

Hér – lige hér – hvor det drejer sig om at kunne håndtere informationer på måder der svarer til den økonomiske og teknologiske udvikling har Universiteterne én af deres vigtigste opgaver. De skal bidrage til at *indfange* den nye Virkelighed mentalt eller bevidsthedsmæssigt og – *hak i hæl* – til at omsætte denne nye indsigt i en fortsat og konstruktiv videreudvikling, såvel mentalt som praktisk. Og det er hér – lige hér – at de nye erindringer har deres store nytte, ved at de kan minde os gamle ... og fortælle alle de unge mennesker at vi må *videre*, at vi må være aktivt med i udviklingen ... og frem for alt at *gode ting* ikke kommer af sig selv eller af vores robotfulgte nullermænd.

1.17   *Undertiden havner man på en blind vej*

Undertiden tager man fejl – og det gælder også videnskabsfolk – eller man kommer ud ad et spor som viser sig ikke at være produktivt eller produktivt nok; sprogforskeren Louis Hjelmslev forsøgte at opstille et nyt videnskabeligt paradigme, som – imidlertid, efter en del år – tørrede ind og måtte opgives.

Tilsvarende gjaldt Billeskov Jansen's forsøg på at opstille en ny teori i hans *Poetik* og i hans *Danmarks Digtekunst*.

Som Thomas Bredsdorff skriver så er det påfaldende at nogle projekter ikke stopper som følge af en grundig diskussion, men opgives fordi de bærende personer ikke længere kan se idéen i projektet – eller fordi de er blevet fysisk trætte eller de er ramt af sygdom – men ofte fordi de har fundet på noget andet.

Dette minder en smule om hvad der blev udgangen på mange paragraffer i *Danske Lov* (fra 1683), at de blev opgivet *per desvetudo* ... dvs. at man – efterfølgende – kunne konstatere at de var gået ud af drift ... og var blevet erstattet af noget andet, evt. af noget hélt andet.

Den slags kan også observeres på skriftens område.¹⁶

På et universitet bør det være sådan at man arbejder målrettet. Der skal være en gennemdiskuteret mening med alle de ting man gør, både forskningsmæssigt og undervisningsmæssigt, men der må – ligesom i den private sektor - osse kunne tages fejl.

Jo mere man er forberedt på at det *kan* ske, desto bedre kan man forberede sig på – efterfølgende - at omstille, således at man ikke lander i at *maskinen* kører ubehjælpelig fast.

1.18   *Vietnamkrigen og dens betydning*

I slutningen af 1960'erne var Vietnamkrigen endnu ikke afsluttet og den havde – som Thomas Bredsdorff skriver – en meget stor betydning for at unge danskere, ikke mindst på universiteterne, reagerede stærkt og kritisk på den amerikanske udenrigspolitik. Og det var - som skrevet står - ikke kun den vietnamesiske modstand mod amerikanerne der fik europæerne op at stå, det var I høj grad den *amerikanske* protestbevægelse der skubbede på.

Når man stod dér som enkeltpersoner eller i smågrupper så havde man svært ved at se sig selv som én der skulle fortsætte uanfægtet i sine forældres fodspor; man kunne ikke bare leve videre - man måtte gøre noget; i nogle enkelte tilfælde gjorde man - som *Blekingegadebanden* - noget meget, noget *alt for* radikalt ud fra dén betragtning at de danske arbejdere m.fl. i bund og grund var bestukket af imperialismen.¹⁷

Når unge mennesker – studerende og nogle af deres lærere – blev slået ud af kurs, nogle opgav endda en akademisk løbebane, nogle tog en uddannelse som socialrådgiver eller skolelærer – hang det måske sammen med at de i bund og grund havde dårlig samvittighed; de syntes ikke at de gjorde det rigtige - at de svigtede deres idealer - hvis de *ikke* protesterede.

2 Tillæg: Ebbe Spang-Hanssen om hukommelsens historik

Engang imellem kasserer det lokale biblioteksvæsen gamle bøger, fx. fordi man kan klare efterspørgslen med færre eksemplarer eller fordi der er kommet en ny udgave. Det sker at jeg går forbi reolerne og finder noget *nyt*, således en dag i sidste måned Ebbe Spang-Hanssen's *Hukommelsens skæbne. Et kulturhistorisk perspektiv* der udkom i 2004.¹⁸

Hukommelsens skæbne ... udgået fra Gladsaxe Bibliotekerne:

<http://holberg.nu/billeder/ESH-0640.jpg>

Der findes nogle med samme efternavn, faren fx. – Esbern Spang-Hanssen (1884-1972) – der har skrevet *Fra Holbergs unge dage*. Desuden Henning Spang-Hanssen (1920-2002), en ingeniør der arbejdede med informationssøgning og som blev professor i anvendt og matematisk lingvistik. Han var i sine yngre år påvirket af glossematikken, dvs. af Hjelmslev m.fl.

Ebbe Spang-Hanssen (f. 1928, gymnasielærer og senere professor i romanske sprog (1966-1995) har skrevet om Holberg, *Erasmus Montanus og naturvidenskaben* – men desuden har han skrevet om Corneille og om menneskets sprogegne.

I *Hukommelsens skæbne* gennemgår han synet på hukommelsen i 6 faser af den europæiske historie under de samme 4 synsvinkler:

hukommelsens forhold til eksterne lagre
opfattelsen af hvad viden er
opfattelsen af tid, historie og identitet
opfattelsen af hukommelsestræning og pædagogik

Én af de – ikke særlig overraskende - ting der står klart efter læsningen er at der er sket en voldsom udvikling og at man *ikke* kan tro at det vil være særlig klogt at *efterabe* dét man gjorde i Antikken eller i Oplysningstiden; man *gør* klogt i at analysere og diskutere tingene på en måde der svarer til dén situation vi er i *nu*. Hvilket ikke udelukker at man henter inspiration fra tidligere tider eller fra andre steder.

Nu om stunder siger man ofte at der ikke er grund til at huske alt muligt, man kan jo bare slå det op. Dét er der en del om (Bredsdorff er inde på det samme et sted - og Spang-Hanssen 'indrømmer' at nutidens mængde af information er meget stor og stadig voksende), men dermed er emnet langt fra udtømt. Mange af de ting man kan og gør har man lært og lagret – på én eller anden måde og ikke nødvendigvis i skolen – og det er ting man, i det mindste i 2014, ikke altid har placeret i de forskellige offentlige databaser eller opslagsværker.

Men tingene vil ændre sig, både mulighederne og problemerne. Så sent som hér i begyndelsen af marts 2014 så jeg en samtale i *the Daily Show* (på DR2) som Jon Stewart havde med en amerikansk fysiker – Michio Kaku¹⁹ - der fortalte om at 'man' var undervejs med udvikle en ny slags ekstern hukommelse med alt dét der er lagret i en menneskelig hjerne, og som man ville kunne uploade til og downloade fra. En sådan ekstern hukommelse ville man kunne bruge til delvist at supplere eller til at genoprette en hjerne der var kommet til skade, som følge af en trafikulykke eller som følge af sygdom, fx. af Alzheimer.

Med dagens gængse teknologi ville en sådan ekstern hukommelse blive *meget* stor – måske fylde en husblok - have et *meget stort* kølesystem og koste *megen* energi.

Måske, formentlig, ville man kunne udvikle noget der var relativt mindre og billigere, hvis man kunne udvikle en hukommelse der i højere grad lignede en almindelig menneskelig hjerne, der fx. ikke har et operativsystem, men som kan udvides og udvides - og som ikke bruger mere end 20 Watt (hvilket ikke er meget mere end nogle 400 lumens LED-pærer fra IKEA).

Én af de ting der er karakteristisk for den menneskelige hjerne (både ifølge Spang-Hanssen og Michiu Kaku) er at den kan glemme, dvs. glemme på en *hensigtsmæssig* måde. Kan man huske alt hvad man har oplevet, læst, hørt eller sét – hvad *nogle* kan, måske efter at have fået et kraftigt slag på *venstre* side af hovedet – så vil man kunne lande i en form for overlæs med trængsel og forvirring til følge hvor dén store fordel det kan være at huske *fotografisk* kan forvandles til noget der virker negativt.

3 Tillæg: Louis Hjelmslev om Vilhelm Thomsen

For nylig deltog jeg i lidt oprydning hos den ældste del af familien og faldt over dette udklip som viser hvad Hjelmslev lagde vægt på i 1942, dvs. på en tid hvor han formentlig var i gang med at skrive *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse* eller med at pudse den af.²⁰

BERLINGSKE TIDENDE SØNDAG 25. JANUAR 1942

Vilhelm Thomsen

Af Professor, Dr. phil. Louis Hjelmslev

I Dag for hundrede Aar siden fødtes den store danske Sprogforsker Vilhelm Thomsen. Hans Ry var saa stort, ikke blot blandt Lærde Verden over, men i hele det danske Folk, at denne Mindedag ikke alene angaar Videnskaben og Universitetet, men ogsaa en større Offentlighed. Vilhelm Thomsen deltog ganske vist ikke paa nogen Maade i det offentlige Liv; han førte gennem hele Livet en Videnskabsmands stille og tilbagetrukne Tilværelse. Men der stod Eventyrets Glans om hans videnskabelige Opdagelser og Bedrifter; der gik Sagn om hans næsten ufattelige Sprogkundskaber og hans sjældne Lærdom; og hans dybt retsindige Personlighed, hans stille, fine Hjertelighed og hans altid beredvillige Hjælpsomhed var kendt og skattet viden om. Han opnaaede derfor ikke blot sjældne videnskabelige Udmærkelser (blandt de indenlandske Udmærkelser af denne Art skal blot nævnes, at han var Præsident for Videnskabernes Selskab), men ogsaa andre Former for høj Anerkendelse; han var saaledes dekoreret med Elefantordenen, og det er noget enestaaende, at en saadan Udmærkelse tildeles for en rent akademisk Indsats.

*

I den Række af store Opdagelser, som i Løbet af det 19. Aarhundrede grundlagde den sammenlignende Sprogvidenskab, har danske Videnskabsmænd taget meget væsentlig og ærefuld Del. Ved Siden af Vilhelm Thomsen er Rasmus Rask og Karl Verner dem, der direkte har betydet mest for denne Udvikling. Rask opstillede som den første paa et systematisk Grundlag Grundtrækkene af vor egen, indo-europæiske Sprogfamilie. og han er tillige den første, der har opstillet en fuldstændig Oversigt og korrekt Inddeling af en anden Sprogfamilie. den finsk-ugriske, hvortil hører Finsk, Estisk og Ungarsk og nogle østligere Sprog. Sammenligningen mellem de indo-europæiske Sprog blev i Aarhundredets Løb gennemført med fin Teknik og gennem sindrige Kombinationer, af hvilke næppe nogen er saa berømt som den, der skyldtes Karl Verner, der fandt en Sammenhæng mellem Konsonanterne i de germanske Sprog og Akcenten i det ældste Indisk.

Naar man ser paa de største af de Bidrag, der fra dansk Side er givet til den sammenlignende Sprogvidenskab, kan man ikke undgaa at blive slaaet af den ejendommelige Lighed, der - trods alle tydelige Forskelle - er mellem Rask og Thomsen. Baade for Rask og for Thomsen er det Interessen for Folkeslagenes ældste Historie, der er Drivfjederen til sproglige Undersøgelser, Fordybelsen i Nordens tabte Oldtid var det, der førte Rask til at søge den "Kilde", hvoraf det gamle nordiske Sagasprog og hele den nordiske Verden havde sit Udspring. Ogsaa for Vilhelm Thomsen er det Sproget som menneskelig Livsytring. Sproget som Kilde til historisk og forhistorisk Kundskab, som er Forskningens Genstand. Derved har disse to danske Sprogforskere deres Særpræg, hvorved de staar i Modsætning til andre, samtidige Sprogforskere, der mere udelukkende interesserede sig for Sproget for dets egen Skyld. Til denne anden Interesseretning kan man nok snarere regne Verner, og det er næppe tilfældigt, at hans Indsats blev af mere intern og teknisk Art, vanskeligere begribelig uden specielle Forudsætninger, omend af største metodiske Rækkevidde. Den Slags Undersøgelser har interesseret Thomsen mindre; han beskæftigede sig naturligvis ogsaa med denne Side af Sagen, og han gjorde ogsaa paa dette Omraade en vigtig Opdagelse, den saakaldte Palatallov. der viser, at det græske Vokalsystem er oprindeligere end det indiske; han fandt denne Lov i 1874 og skrev i 1877 en Afhandling derom, som han dog henlagde paa Grund af Prioritetsstridigheder, saa den først blev offentliggjort i 1920. I alle Vilhelm Thomsens øvrige Arbejder sporer man mere direkte Interessen for Mennesket og for Folkeslægterne bag Sproget.

*

VILHELM THOMSEN var født i København og blev Student fra Randers Latinskole i 1859. I

Skoleaarene fordelte han sine levende Interesser nogenlunde ligeligt mellem Sprog og Historie, Matematik og Naturvidenskab, og læste og samlede paa alle disse Omraader. Disse alsidige Interesser holdt han han vedlige Livet igennem. Spansk, Islandsk, Sanskrit og Arabisk kendte han allerede som Skoledreng. Efter Studentereksamen opgav han hurtigt et paabegyndt teologisk Studium til Fordel for Studiet til den filologiske Skoleembedseksamen, som han bestod i 1867. I Studieaarene udvidede han naturligvis sine Sprogkundskaber langt ud over, hvad Eksamen krævede; allerede i disse Aar blev Finsk hans Hovedinteresse, og det er i det hele det Sprog, der for Thomsen spiller den Rolle, som det gamle Islandsk spillede for Rask. Finland kom for Thomsen til at staa som et andet Fædreland, og han hyldedes i Finland som en af Landets egne Sønner. Efter overstaaet Eksamen blev da ogsaa hans første Rejse en Tur til Finland.

Det Problem, der særlig havde fængslet Thomsen, var de mærkelige Ordligheder mellem Finsk og vore Sprog, der tildels allerede var konstateret af Rask. Thomsen kunde i sin Doktordisputats 1869 paavise, at det drejer sig om "Laaneord", Kulturord, der er overført fra de germanske Sprog til Finsk, og tildels overført i saa gammel Tid, at de paagældende Ord endnu i Finsk har bevaret den Form, som de maa antages at have haft i forhistorisk Germansk. Betydningen af denne Opdagelse var lige stor for den finsk-ugriske og for den germanske Sprogvidenskab. For Finsk-Ugrisk betød den, at man nu vidste, at Finsk maatte have forandret sig forbavsende lidt igennem meget lange Tidsrum, og at man derfor maatte kunne tillægge Finsk en ganske særlig Betydning indenfor den finsk-ugriske Sproghistorie som et i mange Henseender oprindeligt Sprog. Og for Germansk gav Opdagelsen en kærkommen Bekræftelse fra ganske uventet Side Rigtigheden af de rekonstruerede germanske Former, som man var naaet til at opstille ud fra en Sammenligning mellem de germanske Sprog indbyrdes. - I et senere Arbejde har Vilhelm Thomsen paa lignende Maade behandlet Laaneordsberøringerne mellem Finsk og Litausk-Lettisk.

Efter sin Disputats foretog Vilhelm Thomsen en længere Udenlandsrejse (til Tyskland, Østrig-Ungarn, Italien og Frankrig), og blev efter sin Hjemkomst Docent og senere (fra 1887) Professor i sammenlignende Sprogvidenskab (Danmarks første Professor i dette Fag), et Embede, han beklædte indtil 1913.

I et Værk fra 1877 har Vilhelm Thomsen paavist, at Navnene paa Vandfaldene i Dnjeprfloden og andre russiske Navne er af svensk Oprindelse, og herved paa afgørende Maade ført Beviset for Rigtigheden af en gammel Tradition om at det Folk, som i det 9. Aarhundrede grundlagde den russiske Stat, var Nordboer. - I en Mængde andre Arbejder har han paa vidtskuende og dybtgaaende Maade behandlet mange andre Sprog og Sprogproblemer, i Regelen med en historisk Baggrund.

*

MEN berømttest af alle hans Opdagelser er hans Tydning af de old-tyrkiske Indskrifter ved Orkhanfloden i Mongoliet. Denne Tydning, der lykkedes for ham i 1893, er en enestaaende Bedrift i hele Sprogvidenskabens Historie. Uden anden Støtte end nogle sparsomme Ord paa Kinesisk, var det lykkedes ham at læse disse lange Indskrifter i et ukendt Alfabet og i et hidtil ukendt Sprogtrin af Tyrkisk. Det viste sig at være det ældste og oprindeligste tyrkiske Sprogtrin, man kender, og virkede derfor revolutionerende og grundlæggende indenfor den tyrkiske Sproghistorie. Men desuden kastede disse nyopdagede Indskrifter et uanet Lys over Centralasiens mørke Forhistorie.

Vilhelm Thomsen døde i 1927, og hans fine, stilfærdige og tænksomme Personlighed huskes og æres endnu af mange. Hans Livsværk vil til alle Tider staa som en lysende Bedrift og som et stolt Minde for det Folk, han tilhørte.

LOUIS HJELMSLEV

4 Henvisninger og noter

Denne artikels adresse:

<http://holberg.nu/54-Erindringer.pdf>

og

<http://holberg.nu/54-Erindringer.epub>

Personer der er (eller burde være) omtalt i artiklen og som man kan slå op i internetudgaven af *Dansk Biografisk Leksikon 3'* udgave, se under: <http://www.denstoredanske.dk/>:

Thomas Bredsdorff

Paul Diderichsen

Erik Hansen

Aage Henriksen

Louis Hjelmslev

F.J. Billeskov Jansen

Johan Fjord Jensen

Sven Møller Kristensen

Ebbe Spang-Hanssen

Henning Spang-Hanssen

Vilhelm Thomsen

Udenlandske personer, yngre danske personer og begreber kan søges i *Encyclopædien* (*Den Store Danske Encyclopædi* v/ Jørn Lund m.fl.) eller dens efterfølger på internettet:

<http://www.denstoredanske.dk/>, fx:

Noam Chomsky

Frans Gregersen

Preben Harris

Jørn Lund

Jonna Louis-Jensen kan fx. findes i:

[Kvindebiografisk Leksikon](#)

- 1 Gyldendal, København 2013. Udgivet i papirformat og i ePub-format. Se nærmere på: <http://www.gyldendal.dk/thomas-bredsdorff>
- 2 Version 1.0 blev publiceret 05.03.2014.
- 3 Et langt afsnit fortæller om forholdet til Aage Henriksen, bringer bl.a. uddrag af en korrespondance mellem dem. Det vil føre for vidt at komme ind på forholdet hér, osse selv om meningsudvekslingen – i nogen grad - er med til at belyse Bredsdorff's relation til sprogmanden Paul Diderichsen som Henriksen ikke var nogen beundrer af, men som Bredsdorff betragter som den bedste universitetslærer han har haft.
- 4 1951, på dansk et par år efter.
- 5 Bredsdorff's bog om litterær ironi: Kommentar i holberg.nu 48/2012, PDF-version: <http://holberg.nu/ePub/48-Ironi.pdf> og ePub-version: <http://holberg.nu/ePub/48-Ironi.epub>
- 6 Preben Harris og Thomas Bredsdorff's *Jeppe* er kommenteret i *På tvende beene? Eksperiment og virkelighed*, jf.: <http://holberg.nu/paa-tvende-beene.htm> – se især: <http://holberg.nu/paa-tvende-beene-120815.pdf> s. 508 ff.
- 7 Se evt.: <http://www.bodleian.ox.ac.uk/bodley>
- 8 Næsten ordret citeret efter Johan Fjord Jensen: *Den ny kritik*, Berlingske Leksikon Bibliotek, København 1962, s. 144. Bagest i bogen findes en litteraturliste og en oversigt over leksikalske stikord; hér fortælles fx. om diakroni og synkroni. Det sidste ord er – i dag – nok ikke så svært at forstå eftersom det er blevet meget almindeligt at synkronisere sine forskellige *ting*, sine musikstykker, podcasts, memos, skriverier osv. Mulighederne (og udfordringerne) med *Facebook* vil jeg lade ligge hér.
- 9 Se: <http://bjoerna.net/holberg/billeskov-til-bredsdorff.htm>
- 10 De Hjelmslevske principper er formuleret i *Omkring sprogteoriens grundlæggelse* [1943]. Akademisk Forlag, København 1966, s. 12. Principperne kaldes dér under ét: *Empiriprincippet*. Efter min mening er Bredsdorff's tilføjelse ikke en egentlig tilføjelse, snarere en præcisering af et aspekt i det første af Hjelmslev's principper.
- 11 *Grammatik over det Danske Sprog* bd. I-II-III, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Syddansk Universitetsforlag, 2011.
- 12 *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere samlede ved Ove Malling*. Genudgivet af Erik Hansen for Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendal, København 1992. Værket blev oprindeligt udgivet som led i en større politisk proces der havde den ferme Sorø-professor Ove Høegh-Guldberg som en central figur. Parallelt med udgivelsen af dette værk arrangerede den Holberg-fornøjede Johannes Wiedewelt skulpturparken i Jægerspris (1776-1789). Da Høegh-Guldberg blev væltet i 1784 og sendt til Aarhus tog udviklingen en ny drejning, osse for Wiedewelt – nogle af aktørerne blev forflyttet eller skiftede side – og Jeppe's landsby blev (som det hed med et teknisk-politisk udtryk) *udskiftet*.
- 13 Tingene var naturligvis meget mere komplekse, der gik i 1960'erne, 1970'erne og 1980'erne en mur ned gennem Tyskland; Vest-Berlin lå som en ø i fjendtligt område. Østblokken invaderede Tjekkoslaviet i 1968 osv.
Hvem ville i 1969 eller i begyndelsen af 1970'erne have troet at unge danskere så en fremtid som medlemmer af en international indsatsstyrke i Tito's Jugoslavien, i Irak eller i Afghanistan?
Hvem skulle have troet at unge danskere nu om stunder kunne tale om at gøre en positiv forskel og om at opleve noget stort – dvs. med *våben* i hånd?
- 14 Alle skal kunne hente informationer, interviewe andre mennesker, kunne læse materiale, kunne diskutere tingene, finde det centrale, kunne sammenfatte og gerne osse fremlægge for et internt eller et eksternt publikum.
- 15 Optimalt kunne betyde at sociale og personlige forskelle blev håndteret bevidst og optimalt, hvilket både kan betragtes som en demokratisk udfordring og som en vækstøkonomisk. Måske er det ikke nok – som en anden Corydon - at sige at 'vækstøkonomisk udfordring' og 'demokratisk udfordring' ikke udelukker hinanden. Måske skulle man *undersøge* det nærmere?

Er det særlig *langhåret* at se problemer her? Personlig synes jeg det er glimrende og livsbekræftende at det nu for alvor diskuteres hvordan man skal tackle støjproblemerne som følge af Metrobyggeriet i København.

16 Når man skulle skrive blækregning for et par generationer siden, så begyndte man gerne med nogle blyantskrads i et kladdehæfte, derefter sludrede man med en klassekammerat eller to – og derefter gjorde man fyldepennen klar, vaskede sine hænder grundigt osv. Til sidst satte man tingene smukt op. Så smukt op som man kunne. Sådan er ikke mange der nu til dags skriver opgaver her til lands; den gamle skik og brug er opgivet og erstattet af noget helt andet.

Disse noter er heller ikke skrevet med blyant og papir; de er dikteret til min elektroniske medhjælper, *Dictus* – som har skrevet teksten ord for ord i tekstbehandlingsprogrammet; og når jeg vil høre resultatet, beder jeg en anden elektronisk medhjælper, *Sara*, om at gøre det nødvendige.

Osse på oversættelsesområdet har tingene ændret sig radikalt. Der var engang man grinede ad elektroniske oversættelser, nej det var ikke Forsvarsministeriets eventyrlige brug af Google's Arabiske Oversætter jeg tænkte på. Men de elektroniske oversættelser bliver bedre og bedre – for som en kær onkel i 80'erne sagde forleden:

De er blevet meget bedre end deres rygte. Den udenlandske dame der gør rent hos mig (og som jeg kommunikerer med vha Google's oversætter) gjorde ikke dét jeg havde bedt hende om: Støvsuget under sengen. Næ, hun havde støvsuget under sofaen - hvor der var mere beskidt.

For at teste mulighederne – fx. for at *høre* noget af en ePub mens jeg kører fra det ene til det andet - og fordi jeg mener det kan være en god idé at kombinere flere typer af input (når man vil huske noget) – så har jeg overført nogle ePub-kapitler af Thomas Bredsdorff's erindringer til mp3 osv. Og selv om ovennævnte Sara ikke kender hele det Bredsdorffske *vokab*, så går det helt fint – og det vil blive endnu bedre ...

På dén måde kan man læse tingene på sin tablet eller man kan høre dem mens man triller af sted. OK, man skal have det nødvendige udstyr og software - og vide hvordan, men hvad hvis foretagender som *Gyldendal* tænkte lidt i dé baner – altså så en tekst som flere forskellige muligheder (noget der kunne dikteres - eller kommenteres med tale, noget der kunne omsættes fra lyd til tekst og fra tekst til lyd - og som måske osse kunne arkiveres og derefter søges i vha stikord og som frit kunne flyttes fra det ene medium til det andet?

17 Vietnamkrigen var en væsentlig grund til at jeg selv havnede i en veritabel politisk krise og at jeg - over nogle år - skiftede fra at være grundmuret borgerlig til at blive noget 'andet' ... og at jeg i de sidste mange år har haft en tilbøjelighed til altid at sige på den ene side ... og på den anden før jeg rigtig vil mene noget ... - og til ikke at være medlem af noget parti eller til at have nogen religiøs tro.

18 Ebbe Spang-Hanssen: *Hukommelsens skæbne. Et kulturhistorisk perspektiv*, Gyldendal, København 2004.

19 Se fx: http://en.wikipedia.org/wiki/Michio_Kaku og hans eget internetsted: <http://mkaku.org/>

20 På dagen – 26. januar 1942 – skal Hjelmslev have holdt et foredrag om Vilhelm Thomsen på Københavns Universitet – der efterfølgende blev trykt i *Gads danske magasin* i marts måned, se nemlig Frans Gregersen: *Socioloingvistikkens (u)mulighed*, bind 2, s. 289, Tiderne Skifter, København 1991.